

**ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування**

КОЗУБ ОЛЕГ МИКОЛАЙОВИЧ

**ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ
ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Спеціальність: 281 Публічне управління та адміністрування

АВТОРЕФЕРАТ

кваліфікаційної роботи за другим рівнем вищої освіти (магістр)

Миколаїв – 2021

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Актуальність теми. Із здобуттям Україною незалежності було усунуто обмеження щодо реалізації права людини на вільне пересування і вибір нею місця проживання. Демократизація суспільного життя, розвиток ринкових відносин в Україні, лібералізація візового режиму з державами-членами Європейського Союзу зумовили активізацію міждержавних переміщень населення з метою працевлаштування, в першу чергу – працездатного віку. Соціально-економічна криза після 2014 року, збройний конфлікт на Сході України, кризове становище на внутрішньому ринку праці значно посилює зовнішню трудову міграцію з України. Так, за найбільш вірогідними оцінками, наразі до 3 млн громадян України працюють за кордоном. У зв'язку з тим, що така ситуація призводить до збільшення економічних і безпекових викликів для нашої держави, Президент України В. Зеленський у своїй передвиборчій програмі обіцяв створити в Україні такі умови, за яких українці – зовнішні трудові мігранти, повернулися б додому. Таким чином, дослідження питань зовнішньої трудової міграції громадян України, механізмів державного управління у сфері зовнішньої трудової міграції з метою їх удосконалення є на сьогодні актуальним.

Міграційній проблематиці присвячена значна кількість робіт вітчизняних і зарубіжних науковців, серед яких праці О. Бабенка, О. Бандурки, М. Бублія, П. Бурлаки, П. Демені, О. Кириллової, О. Малиновської, С. Мельника, О. Нагорної, М. Осокольски, Ю. Палагнюк, О. Пелех, В. Петрова, Т. Петрової, Я. Полянської, І. Прибиткової, Л. Рибаківського, Ю. Римаренка, С. Сороки, О. Хомри, С. Шкірчака, О. Шиманської, С. Чеховича, В. Чорної та інших вчених. Разом із тим багатофакторний вплив зовнішньої трудової міграції на різноманітні аспекти життя держави вимагає постійної уваги держави до неї, цілеспрямованих дій з метою мінімізації негативних наслідків зовнішньої трудової міграції, максимального використання їх позитивних результатів. Отже,

вищезазначене актуалізує обрану для дослідження тему магістерської роботи.

Мета роботи полягає у виявленні особливостей державного управління в сфері зовнішньої трудової міграції в Україні в умовах євроінтеграції та визначенні шляхів її удосконалення.

Для досягнення мети дослідження зосереджено увагу на вирішенні таких завдань:

- проаналізувати теоретико-концептуальні засади державного управління зовнішньою трудовою міграцією;
- дослідити закордонний досвід, зокрема європейський, державного управління у сфері зовнішньої трудової міграції;
- охарактеризувати причини та сучасний стан зовнішньої трудової міграції в Україні;
- проаналізувати механізми державного управління зовнішньою трудовою міграцією в сучасній Україні;
- визначити шляхи удосконалення державного управління у сфері зовнішньої трудової міграції в Україні в умовах євроінтеграції.

Об'єкт дослідження – особливості процесу зовнішньої трудової міграції в Україні.

Предмет дослідження – удосконалення механізмів державного управління у сфері зовнішньої трудової міграції в сучасній Україні в умовах євроінтеграції.

Методи дослідження. У роботі були використані в сукупності загальнонаукові та спеціальні методи дослідження. Так, історичний метод був використаний для дослідження історичних засад процесу трудової міграції, аналізу динаміки розвитку правового регулювання зовнішньої трудової міграції громадян України, а також частково для дослідження класифікації міграції населення у науковій літературі. Порівняльно-правовий та метод узагальнення – для удосконалення понятійно-категорійного апарату механізму державного управління зовнішньою трудовою міграцією громадян України, а також механізмів державного управління трудовою міграцією

громадян України. для дослідження демографічної та імміграційної політики сусідніх країн. Метод структурного аналізу – для дослідження питання працевлаштування українських громадян відповідно до міжнародних (універсальних) стандартів праці, удосконалення моделі механізму державного управління трудовою міграцією.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що
удосконалено:

практичні рекомендації щодо удосконалення державного управління у сфері зовнішньої трудової міграції в Україні.

дістали подальшого розвитку:

конкретизація поняття «зовнішньої трудової міграції населення» як соціально-демографічний процес постійного або тимчасового переміщення населення за межі своєї держави з метою отримання кращих, ніж на території проживання, можливостей реалізації свого людського потенціалу.

Теоретичне значення магістерської роботи полягає в дослідженні та обґрунтуванні теоретичних засад державного управління в сфері зовнішньої трудової міграції в Україні в умовах євроінтеграції.

Практичне значення одержаних результатів. Теоретичні положення, висновки й рекомендації, запропоновані в магістерській роботі, можуть бути використані для удосконалення положень державної міграційної політики України, інших законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів у даній сфері діяльності органів державної влади; для подальшого наукового дослідження окремих аспектів проблеми державного управління в сфері зовнішньої трудової міграції громадян України; для вдосконалення нормативно-правової бази в Україні щодо законодавчого забезпечення її діяльності; для процесу підготовки фахівців з державного управління. Наукові висновки, положення й рекомендації можуть стати основою при підготовці лекційних курсів і семінарських занять з відповідних питань державного управління.

Апробація. Результати магістерської роботи оприлюднені на трьох

конференціях, зокрема на III міжнародній науково-практичній конференції молодих учених «Залучення патріотично активної молоді до розвитку громадянського суспільства як чинник соціальної безпеки України» у рамках XIV міжнародної науково-практичної конференції «Ольвійський форум – 2021: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі» (Миколаїв, 10-13 червня 2021 р.); Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Педагогічні інновації» (Миколаїв, 8-29 квітня 2021 р.); Всеукраїнській науково-теоретичній інтернет-конференції «Актуальні проблеми безпеки життєдіяльності людини в сучасному суспільстві» (Миколаїв, 24 листопада 2021 р.).

Публікації. Основні результати магістерської роботи опубліковані у трьох тезах до конференцій.

Структура роботи зумовлена логікою наукового дослідження. Робота складається із вступу, трьох розділів, які складаються з двох підрозділів, висновків, списку використаних джерел (84 найменування). Загальний обсяг роботи становить 101 сторінка, з яких 86 – основний текст.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та основні завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, висвітлено наукову новизну і практичне значення виконаної роботи. Наведено результати апробації основних положень дослідження.

У першому розділі «Теоретичні засади державного управління зовнішньою трудовою міграцією» охарактеризовано теоретико-концептуальні засади державного управління зовнішньою трудовою міграцією; проаналізовано державне управління трудовою міграцією в зарубіжних державах.

Узагальнено визначення поняття «міграція», «трудоий мігрант», «міжнародна міграція» тощо. Визначено зовнішню трудову міграцію

населення як соціально-демографічний процес постійного або тимчасового переміщення населення за межі своєї держави з метою отримання кращих, ніж на території проживання, можливостей реалізації свого людського потенціалу.

Систематизовано чинники трудової міграції з урахуванням соціально-економічної, правової та політичної, соціально-психологічної, культурної та екологічної сфери життя. Розглянуто також поняття трудової міграції як об'єктивне явище сучасного ринку праці; виокремлено ознаки, види та функції міграції.

Показано у результаті аналізу досвіду зарубіжних країн щодо державного регулювання зовнішньої міграції робочої сили, що заслуговує на увагу практика селективного відбору іноземної робочої сили у Канаді, Австралії та Новій Зеландії, методи боротьби з нелегальною міграцією в США, запровадження спеціальних програм, спрямованих на скорочення кількості іноземних іммігрантів у Німеччині та Франції, проведення програм амністії нелегальних трудових мігрантів в Португалії та Іспанії. Державне регулювання міграційних процесів існує в різних формах в кожній країні і сприяє розв'язанню проблем соціально-економічного характеру, пов'язаних з глобальною інтеграцією національних ринків праці.

Для України в умовах євроінтеграції особливо актуальним є досвід країн ЄС у досліджуваному питанні. Визначено, що держави-члени ЄС на кордоні з Україною в останні роки після лібералізації візового режиму з Україною задля вирішення своїх економічних і демографічних проблем покращують умови для залучення зовнішніх трудових мігрантів з України, у тому числі легальних мігрантів висококваліфікованих на довгий термін роботи. Водночас хоча держави-члени Європейського Союзу намагаються спільними зусиллями вирішувати питання контролю міграційних процесів, однак після революцій на Африканському континенті та на Східному кордоні з ЄС у 21 столітті це призводить до все більших суперечностей між ними і збільшення євроскептицизму.

У другому розділі «Зовнішня трудова міграція в Україні в умовах євроінтеграції» досліджено сутність і показано генезу зовнішньої трудової міграції в Україні; охарактеризовано сучасний стан зовнішньої трудової міграції в Україні.

Доведено, що тенденцією останніх років, незважаючи на пандемію COVID-19, є трансформація тимчасової трудової міграції українців за кордоном на переселенську міграцію, тобто на постійну. Це є соціально-економічним викликом для нашої держави та негативним аспектом для зміцнення національної безпеки України.

Визначено, що зовнішні трудові міграції – це переміщення в просторі, які здійснюються індивідом за межі країни з метою підвищення рівня життя без зміни постійного місця проживання. Причини зовнішньої трудової міграції носять майже виключно економічний характер: недостатній попит на роботу всередині країни, низька оцінка робочої сили, соціально-економічна криза, збройні конфлікти і погіршення якості життя населення.

Визначено мотиви, які зумовлюють поїздки українців за кордон з метою працевлаштування: заробіток задля поліпшення житлових умов; заробіток задля задоволення поточних життєвих потреб; накопичення коштів для оплати навчання дітей у вищих навчальних закладах; накопичення стартового капіталу для створення власного бізнесу або розвитку своєї справи; мотиви нематеріального характеру (побачити світ, здобути певні трудові навички, дати дітям гідне життя тощо).

Показано, що головними сферами, де зайняті працівники-мігранти є будівництво, сільське господарство, домашнє господарство (прибирання домівки, готування їжі, доглядання дітей та людей похилого віку та з обмеженими можливостями, сфера торгівлі та сервісу). Однак в останні роки збільшується зовнішня трудова міграція висококваліфікованих українців за кордон.

Визначено основні закономірності зовнішніх трудових міграцій з України: по-перше, найбільше трудових мігрантів проживає в прикордонних

територіях з ЄС з 2014 року; по-друге, за кордон в більшій мірі від'їжджають жителі сільських місцевостей; по-третє, основна частка мігрантів мають вік 30-40 років; по-четверте, одружені люди більш залучені до трудової міграції, ніж неодружені; по-п'яте, чоловіки більшою мірою є потенційними фактичними мігрантами; по-шосте, зовнішня трудова міграція з 2014 року переважає у країні-члени ЄС, і ця тенденція збільшується з кожним роком.

У третьому розділі «Особливості державного управління в сфері зовнішньої трудової міграції в Україні в умовах євроінтеграції» охарактеризовані такі механізми державного управління у сфері зовнішньої трудової міграції як інституційні та нормативно-правові, а також науково обґрунтовано шляхи вдосконалення державного управління зовнішньою трудовою міграцією в Україні.

Сформульовано визначення поняття «механізм державного управління зовнішньою трудовою міграцією» – це складна система, яка має визначену структуру, інструменти, важелі, методи впливу суб'єкта управління на об'єкт управління з відповідним нормативно-правовим та інформаційним забезпеченням, призначена для практичного здійснення державного управління та досягнення стратегічної мети – збереження та відновлення людського потенціалу України.

Інтеграція України у світову економічну систему передбачає розробку продуманої і збалансованої державної політики у сфері міграції. Від рівня регулювання процесів трудової міграції залежить налагодження відносин між Україною та іншими державами світу, визнання та престиж нашої країни на міжнародному ринку праці.

Наголошено, що необхідність удосконалення у сфері міграції обумовлена також стратегічною метою України набути повноправне членство в Європейському Союзі. Це, окрім іншого, передбачає наближення політики та законодавства, у тому числі у сфері міграції, до законодавчих норм і стандартів Європейського Союзу.

Показано, що удосконалення таких механізмів державного управління

у сфері зовнішньої трудової міграції як інституційні та нормативно-правові обумовлено державною політикою України у напрямку європейської інтеграції. Особливо активізація реформування правового та інституційного забезпечення міграції відбулася в Україні після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Проаналізовано Стратегію державної міграційної політики України на період до 2025 року і визначено її пріоритети у сфері зовнішньої трудової міграції: зменшення негативних наслідків еміграції з України та збільшення її позитивного впливу на розвиток держави.

Визначено, що в умовах зростаючих загроз національній безпеці України функції і завдання міграційної політики слід значно розширювати. Крім того, у результаті соціально-економічних та безпекових загроз в Україні збільшилася зовнішня трудова міграція з нашої держави, у першу чергу, в країни Європейського Союзу. У результаті цих нових викликів в Україні виникли питання, пов'язані з новими і більш масштабними міграційними процесами, які потребують державного регулювання.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження особливостей державного управління в сфері зовнішньої трудової міграції в Україні в умовах євроінтеграції було зроблено такі висновки:

1. На підставі узагальнення наукових поглядів на поняття «міграція», «трудоий мігрант», «міжнародна міграція» визначено зовнішню трудову міграцію населення як соціально-демографічний процес постійного або тимчасового переміщення населення за межі своєї держави з метою отримання кращих, ніж на території проживання, можливостей реалізації свого людського потенціалу. Систематизовано чинники трудової міграції з урахуванням соціально-економічної, правової та політичної, соціально-психологічної, культурної та екологічної сфери життя. Розглянуто також

поняття трудової міграції як об'єктивне явище сучасного ринку праці; виокремлено ознаки, види та функції міграції.

2. Встановлено, що хоча держави-члени Європейського Союзу намагаються спільними зусиллями вирішувати питання контролю міграційних процесів, однак в останнє десятиліття це призводить до все більших суперечностей між ними і збільшення євроскептицизму.

Водночас, держави-члени ЄС на кордоні з Україною в останні роки задля вирішення своїх економічних і демографічних проблем покращують умови для залучення зовнішніх трудових мігрантів, у тому числі й з України.

3. Характеристика стану міграційних процесів з використанням офіційних статистичних даних та результатів соціологічних досліджень показала, що міграційному простору України притаманні переважно негативні тенденції, що передусім виражаються у втраті людського потенціалу; дозволила охарактеризувати українського трудового мігранта, виділивши його основні риси та мотиви готовності до переїзду; регіональні особливості та пріоритетні напрями зовнішньої трудової міграції.

Показано, що в умовах євроінтеграції, лібералізації візового режиму з ЄС, економічною кризою, збройним конфліктом на Сході України існує стійка тенденція до збільшення зовнішньої трудової міграції українців, незважаючи на виклики і обмеження мобільності населення у 2020-2021 рр. у зв'язку з пандемією COVID-19. Крім того, у результаті соціально-економічних та безпекових загроз в Україні з 2014 року збільшилася зовнішня трудова міграція з нашої держави, у першу чергу, у країни Європейського Союзу.

Однією з найбільш важливих особливостей сучасного стану міжнародної міграції є безповоротна або довготривала еміграція, у тому числі, висококваліфікованих спеціалістів. Через те, що трудовими мігрантами з України зараз є переважно молодь – працездатні люди у віці від 20 до 40 років, то це ставить виклики для економічного розвитку нашої держави, забезпечення соціальної стабільності і національної безпеки.

4. Визначено поняття «державне управління в сфері зовнішньої трудової міграції», під яким розуміємо діяльність органів державної влади, заснована на застосуванні системи методів та інструментів законодавчого, виконавчого, контролюючого характеру з метою впорядкування, підвищення результативності та зниження негативних наслідків зовнішньої трудової міграції, а також сприяння розвитку та сталому функціонуванню економічної системи за рахунок ефективного використання людського потенціалу країни.

Проаналізовано інституційні та нормативно-правові механізми регулювання міграційних процесів в Україні в умовах європейської інтеграції. Визначено, що регуляторний вплив держави на міграцію трудових ресурсів є частиною міграційної політики держави, що має враховувати інтереси всіх людей, залучених до міграційних процесів, в першу чергу трудових мігрантів та членів їхніх сімей. Відповідно державна міграційна політика є складовою відповідних напрямів економічної, демографічної, соціальної, культурної та інших видів діяльності держави, її структур та інститутів.

5. Встановлено, що тенденцією останніх років, незважаючи на пандемію COVID-19, є трансформація тимчасової трудової міграції українців за кордоном на переселенську міграцію, тобто на постійну. Це є соціально-економічним викликом для нашої держави та негативним аспектом для зміцнення національної безпеки України.

У зв'язку з вищезазначеним запропоновано шляхи удосконалення державного управління у сфері зовнішньої трудової міграції в Україні:

– прийняти законопроект «Про захист трудових мігрантів та боротьбу з шахрайством у працевлаштуванні за кордоном», що призведе до поступової легалізації ринку міжнародного працевлаштування, створення конкурентного середовища та прозорості роботи бізнесу. Адже суб'єктам господарювання, що надають послуги з посередництва у працевлаштуванні за кордоном, буде заборонено отримувати від трудових мігрантів гонорари, комісійні та інші

винагороди, а також встановлено адміністративну відповідальність за порушення цієї норми;

– активізувати співпрацю з країнами призначення українських трудових мігрантів задля захисту їх прав і свобод, у тому числі щодо зменшення ризиків торгівлі людьми;

– сприяти зворотній міграції зовнішніх трудових мігрантів та осіб, що навчаються за кордоном (освітня міграція) шляхом розробки державних програм зі стимулювання повернення студентів, що отримували освіту за кордоном, науковців і висококваліфікованих спеціалістів, що працюють за межами держави тощо.

ПУБЛІКАЦІЇ

1. Козуб О. М. Соціально-безпекові аспекти трудової міграції молоді в умовах європейської інтеграції України. *Педагогічні інновації: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*, Миколаїв: 28-29 квітня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 197-199.

2. Козуб О. М. Трудова міграція молоді України: соціально-безпековий аспект. *Актуальні проблеми безпеки життєдіяльності людини в сучасному суспільстві: матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної інтернет-конференції*, Миколаїв: 24 листопада 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 183-184.

3. Козуб О. М. Залучення молоді до суспільно-політичної діяльності задля розвитку сучасного українського суспільства в умовах євроінтеграції. *Ольвійський форум – 2021 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XIV міжнар. наук.-практ. конф. 10-13 черв. 2021 р., м. Миколаїв : програма і тези : III міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених «Залучення патріотично активної молоді до розвитку громадянського суспільства як чинник соціальної безпеки України» / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. С. 58-60.*

АНОТАЦІЯ

Козуб О. М. Особливості державного управління в сфері зовнішньої трудової міграції в Україні в умовах євроінтеграції. – на правах рукопису.

Кваліфікаційна роботи на здобуття другого рівня вищої освіти (магістр) зі спеціальності: 281 Публічне управління та адміністрування. Чорноморський національний університет імені Петра Могили. – Миколаїв, 2021.

У магістерській роботі охарактеризовано сутність та особливості державного управління зовнішньою трудовою міграцією, визначено поняття «зовнішня трудова міграція» та «управління зовнішньою трудовою міграцією» на основі нових підходів у зв'язку з європейською інтеграцією України.

Проаналізовано зарубіжний досвід зокрема європейський, державного управління у сфері зовнішньої трудової міграції, розглянуто питання адаптації зарубіжного досвіду при вдосконаленні державної міграційної політики в Україні.

Виявлені причини зовнішньої трудової міграції українців після 2014 року та охарактеризовано сучасний стан зовнішньої трудової міграції в Україні.

З'ясовано механізми державного управління зовнішньою трудовою міграцією в сучасній Україні.

Розроблено рекомендації щодо удосконалення державного управління у сфері зовнішньої трудової міграції в Україні в умовах євроінтеграції.

Ключові слова: міграція, трудова міграція, зовнішня трудова міграція, європейська інтеграція, державне управління.

SUMMARY

Kozub O. M. Peculiarities of public administration in the field of external labor migration in Ukraine in the conditions of European integration. - On the rights of the manuscript.

Qualification work for the second level of higher education (master's degree) in the specialty: 281 Public administration and administration. Petro Mohyla Black Sea National University. - Mykolaiv, 2021.

The master's thesis describes the essence and features of public management of external labor migration, defines the concept of "external labor migration" and "public administration of external labor migration" based on new approaches to European integration of Ukraine.

Foreign experience, in particular the one of the European Union, of public administration in the field of external labor migration, is analyzed. The issue of adaptation of foreign experience in improving the state migration policy in Ukraine is considered.

The causes of external labor migration of Ukrainians after 2014 are identified and the current state of external labor migration in Ukraine is described.

The mechanisms of state management of external labor migration in modern Ukraine are clarified.

Recommendations for improving public administration in the field of external labor migration in Ukraine in the context of European integration have been developed.

Key words: migration, labor migration, external labor migration, European integration, public administration.